nių sen.) tęsiant pavienio AK kario kapo paieškas miške iš 2021 m. gręžiniais tikrintas apie 900 m^2 plotas (6 pav.), ištirti 4 šurfai bendro 8,5 m^2 ploto. Gudeliuose (Vilniaus r., Zujūnų sen.), miško sklype ieškant pavienio AK kario palaidojimo, gręžiniais patikrintas 120 m^2 plotas. Kryžiškėse (Vilniaus r., Pagirių sen.), miško sklype ieškant 3–4 AK karių kapo, gręžiniais tikrintas 900 m^2 plotas. Fiksuoti daugiausia natūralūs sluoksniai, medžių kelmų duobės.

The search in the Vilnius region for the remains of Polish Home Army (*Armia Krajowa*) and WWI soldiers

In 2022, the search for the remains of AK and WWI soldiers continued at 9 locations in Elektrėnai (Lazdėnai, – Šalčininkai (Dainava, Pasalis – Švenčionys (Skaistašilis), Trakai (Žvėrynas), Vilnius (Kijonys, Kryžiškės, Gudeliai) Districts and the city of Vilnius (Aukštoji Riešė) with the discovery of remains at 4 objects in: Dainava (the remains of 20th-century local inhabitants), Lazdėnai, Skaistašilis, and Žvėrynas. The sought burial of an AK soldier was found in Skaistašilis as were three 20th-century burials in Žvėrynas, one definitely that of a WWI soldier. Another grave there contained no remains, which had been exhumed after the war. The search at the rest of the objects was unsuccessful.

Ramūnas Šmigelskas,
Ignas Sadauskas, Karolis Mimas

Vilniaus liuteronų senosios kapinės Naujamiestyje

2022 m. Vilniuje, teritorijoje tarp V. Mykolaičio-Putino ir K. Kalinausko gatvių, pratęsti 2021 m. pradėti Vilniaus evangelikų senųjų kapinių komplekso (UK 12559) teritorijos tvarkymo ir tvarkybos darbų projekto įgyvendinimo darbai. Senosios evangelikų liuteronų kapinės Vilniuje nuo XVI a. veikė Liejyklos gatvės rajone. XVIII a. pabaigoje joms persipildžius, nuspręsta naujo sklypo kapinėms ieškoti už miesto ribų. Taip buvo atkreiptas dėmesys į Boufalo (dabar Tauro) kalną, kuriame nuo seno buvo kasamas molis ir smėlis, plytėjo laukai ir ganyklos. Tuo metu šio kalno pašlaitėse jau veikė senosios stačiatikių ir našlaičių (choleros aukų) kapinės (Jogėla V., Meilius E., Pugačiauskas V. *Lukiškės: nuo priemiesčio iki centro (XV a.–XX a. pradžia)*. Vilnius, 2008, p. 152). 1798 m. Vilniaus miesto valdybos narys G. Hanas nupirko tuščią sklypą Tauro kalno teritorijoje, kad būtų galima įkurti kapines evangelikams liuteronams ir pastatyti mūrinį namą. 1805 m. uždarytos senosios kapinės Liejyklos gatvėje, todėl 1808 m. Vilniaus gubernijos valdyba šalia paskyrė dar vieną sklypą kapinėms, kuriame pradėta laidoti jau kitais metais. Visa kapinių teritorija 1810 m. apjuosta laikina tvora, o šalia vartų pastatyta prieglauda – ligoninė. 1819 m. kapinių centre priešais vartus pastatyta architekto K. Šildhauzo suprojektuota koplyčia. Kapinių teritorija apjuosta nauja aukšta mūrine tinkuota tvora su klasicistinio stiliaus puošniais vartais, o abipus jų pastatyti nedideli pastatai, kuriuose gyveno duobkasiai ir iš rinkliavų išlaikomi elgetos. Tuo metu tai buvo vienintelės tokio tipo ir išplanavimo gausiai apželdintos tvarkingos kapinės su taisyklingomis alėjomis, jose buvo įrengiami obeliskai, koplyčios, mauzoliejai. 1829 m. uždarytos evangelikų reformatų kapinės Pylimo gatvės rajone, todėl pradėta ieškoti sklypo naujoms kapinėms įrengti. 1830 m. ant Tauro kalno iš F. Becevičiaus nupirktas javais apaugęs sklypas, kuris šliejosi prie liuteronų kapinių Š tvoros. Jame tuo metu ir įkurtos naujos reformatų kapinės. Dar kurį

laiką jos abejos egzistavo kaip atskiri sklypai ir vienetai, bet jau nuo XIX a. vidurio įvardijamos kaip bendros kapinės. Jose buvo laidojami įvairių tautybių žmonės, antkapinių paminklų užrašuose fiksuoti įrašai lenkų, lotynų, prancūzų, rusų, vokiečių ir kitomis kalbomis (Girininkienė V. *Vilniaus kapinės*. Vilnius, 2004, p. 142–150). Pirmojo pasaulinio karo metu kapinėse laidoti vokiečių kareiviai, kurie vėliau perlaidoti Vingio parko karių kapinėse. Antrojo pasaulinio karo metu ir iškart jam pasibaigus kapinėse laidoti Raudonosios armijos kareiviai. Nuo 1947 m. vyko įvairūs tarybinės valdžios projektavimo darbai, kaip kapinių teritoriją ir jos aplinką paversti į Pergalės parką. 1958 m. kapinės uždarytos, taip pat nusprendžiant Š jų dalį likviduoti ir pastatyti koncertų salę. Nepaisant visuomenės susirūpinimo, 1960 m. pradėti kapinių likvidavimo darbai. Iki 1962 m. suspėta dalį antkapinių paminklų perkelti į kitas Vilniaus kapines. 1963 m. sunaikinus kapinių Š dalį, joje pastatyti Profsąjungų kultūros rūmai. Iki 1970 m. nugriautos beveik visos likusios koplyčios, nugriauta didžioji dalis paminklų. 1972–1974 m. nugriovus centrinę kapinių koplyčią ir sunaikinus P kapinių dalį, jos vietoje pastatyti Santuokų rūmai ir įrengtas parkas.

2021 m. vykdytų žvalgomųjų tyrimų metu nustatyti palaidojimų gyliai, ištirtas 84 m^2 plotas. Beveik visuose plotuose fiksuoti XIX–XX a. žmonių palaidojimai (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 576–578).

2022 m. tęsiant darbus atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai kapinių teritorijoje. Detalieji tyrimai vykdyti ištiriant 42 skirtingo dydžio plotus tose vietose, kuriose buvo būtina vykdyti grunto kasimo darbus. Iš viso ištirtas bendras 479,91 m^2 plotas. Tyrimų metu užfiksuotas iki 0,4–2,4 m storio XIX–XX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Didesnį vėlyvo kultūrinio sluoksnio storį lėmė XX a. statybų ir laidojimo metu suformuoti perkasimai. Tyrimų metu užfiksuotas laidojimo horizontas, kuris yra 1,2–2,4 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus lygio. Archeologinis sluoksnis tyrimų metu fiksuotas nebuvo. Tačiau aptikta pavienių XV–XX a. radinių, kurie greičiausiai teritorijoje atsirado su atvežtiniu gruntu. Likusioji dalis vėlyvų radinių – daugiausia keramikos šukės nuo gėlių vazonų ar susiję su kita kapinių ir laidojimo atributika.

Žvalgymų metu žvalgytas bendras apie 1700 m^2 plotas. Žvalgymų metu iškasose ties santuokų rūmų ŠV dalimi aptikta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų. Žvalgant iškasas būsimų takų vietose aptikta vos keletas pavienių žmonių kaulų. Tai sietina su tuo, kad takus siekiama įrengti atkartojant buvusių kapinių takų vietas.

Detaliųjų tyrimų metu aptikti iš viso 41 žmogaus palaikai. Taip pat detaliųjų tyrimų ir žvalgymų metu aptikta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų. Antropologinių tyrimų metu nustatytas minimalus individų skaičius yra 13. Didžioji dalis aptiktų palaidojimų priskirtini Vilniaus miestiečiams, kurie šioje vietoje palaidoti XIX–XX a. viduryje. Dauguma mirusiųjų buvo vyresnio amžiaus, nors aptikti ir vaikų palaidojimai. Atskirai galima paminėti plote 6 aptiktus 5 individų palaikus. Jie buvo užkasti bendroje didesnėje duobėje, vieno iš jų kūno padėtis buvusi kniūbsčia (1 pav.). Vienam individui nustatyti galvos kirstiniai sužalojimai, keliems pėdų traumos, beveik visiems nustatytos stuburo patologijos. Visi individai jauni arba vidutinio amžiaus vyrai. Prie palaikų buvo aptikta keletas karinės uniformos sagų, ant jų pavaizduotos dvi sukryžiuotos patrankos, o po jomis skaičius 2. Šios sagos priklausė antrajam Napoleono armijos artilerijos pulko kariams. Tad aptikti palaikai yra niekas kita, kaip tik 1812 m. gruodį besitraukiančios Napoleono

armijos kareivių grupinis kapas. Matyt, iškasus ne itin gilią duobę buvo sumesti ir užkasti mirę kariai.

Tyrimų metu plote 1 buvo atidengtas koplytėlės, stovėjusios tarp pagrindinės kapinių koplyčios ir kapinių R tvoros, pamatų fragmentas (2 pav.). Čia atidengta koplyčios V sienos pamato dalis, Š pamato vidinės pusės plotelis ir nedidelis grindų fragmentas. Tai buvo taisyklingų proporcijų, kvadratinio plano, klasicistinio stiliaus statinys su lėkštu stogu. Koplytėlė datuojama XIX a. I puse. Kas šioje koplytėlėje buvo palaidota, nenustatyta. Ši koplytėlė simetriška kitoje Santuokų rūmų pusėje stovinčiai Niškovskių koplyčiai. Iš viso kapinėse stovėjo viena centrinė koplyčia ir 5 koplytėlės.

Tyrimų plotuose 11, 12 ir 16 atidengti pamatų fragmentai, jie sietini su tuo pačiu mūriniu pastatu – į V nuo pagrindinių kapinių vartų pastatytam dviejų aukštų, galu į K. Kalinausko gatvę orientuotam, stačiakampio formos mūriniam pastatui. Manoma, kad pastatas galėjo būti naudotas kaip vargšų ligoninė ar prieglauda. Evangelikų kapinėse buvo ne tik laidojama, čia jų religinės bendruomenės statydavo špitoles ar

1 pav. Tyrimų plote 6 kape 16 palaidotas kniūbsčias mirusysis. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 1. The prone individual in Burial 16 in investigation Area 6.

prieglaudas vargšams ir neįgaliesiems, čia gyvendavo duobkasiai ir kapinių prižiūrėtojai. Šis pastatas yra buvęs vienas iš seniausių pastatų kapinėse. Aptiktos statinio liekanos datuojamos XVIII a. pabaiga–XIX a. pradžia.

2 pav. Koplyčios pamato fragmentas tyrimų plote 1. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 2. A chapel foundation fragment in investigation Area 1.

3 pav. Tyrimų plote 30 matomas kapinių tvoros fragmentas. D.Kontrimo nuotr.

Fig. 3. A cemetery fence fragment exposed in investigation Area 30.

4 pav. Aptiktas metalinis suardytas karstas, kuriame rastas karininko kardas. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 4. The destroyed metal coffin that contained the officer's sword.

Tiriant plotą 30 fiksuoti aiškūs kapinių ardymo ženklai, susiję su profsąjungos rūmų statyba ir kapinių Š dalies nukasimu: nugriautos kapinių tvoros likučiai, apardytų palaikų fragmentai ir vėlyvi grunto perkasimai. Kapinių ardymo ženklai pastebimi ir plote 31, dėl statybų metu nukasto grunto aptikti palaikai buvo beveik dabartiniame žemės paviršiuje. Plote 30 atidengtos buvusių kapinių V dalies tvoros liekanos (3 pav.), pamatinės ir antžeminės dalies fragmentai datuojami XIX a. I puse. Taip pat verta paminėti plote 30 aptiktą stipriai apardytą metalinį karstą (4 pav.). Karsto dangtis buvo nuplėštas, jo fragmentai rasti aplinkui permaišytame grunte. Viduje aptikta tik maža dalis buvusių palaikų smulkių kaulų. Kartu su jais buvo drabužių liekanų, sagų su Rusijos imperijos ereliu. Antropologinių tyrimų metu nustatyta, kad individui buvo atlikta autopsija. Įdomus viename karsto gale buvęs radinys. Tai 1855–1905 m. pavyzdžio Rusijos imperijos karinio jūrų laivyno paauksuotas karininko kardas. Didžiosios dalies skeleto trūkumas siejamas su perlaidojimu. Tačiau nustebino tai, kad kardas nebuvo paimtas, jis paliktas galvos srityje. Atliekant tyrimus atsiliepė vienas žmogus, teigęs, kad pamena šią kapinių vietą, ties kuria stovėjusi gana nemaža, lyg ir marmurinė kolona (stela (?)), prie kurios imituojančios prikabintos grandinės. Esą jis, būdamas vaikas, pamena, kad vykdant kasimo darbus aptikti palaikai buvo iškeliami. Dar 2 metaliniai karstai buvo aptikti plotuose 3 ir 34. Vienas iš karstų buvo

įleistas į duobę su sienomis, sudėtomis iš lentų, kitas įdėtas į dar vieną medinį karstą. Pakeitus sprendinius, minimi karstai buvo palikti savo vietose kartu su palaikais. Remiantis istoriniais duomenimis žinoma, kad kapinėse palaidota nemažai įžymių ir turtingų žmonių. Metaliniai puošti karstai tai tik patvirtina.

The Lutheran old cemetery in Vilnius' Naujamiestis

The 2022 field survey (1700 m^2) and excavation (42 various-sized areas totalling 479.91 m^2) in the area between V. Mykolaičio–Putino and K. Kalinausko Streets in Vilnius identified an up to 0.4–2.4 m thick, 19th–20th-century cultural layer and a burial horizon at a depth of 1.2–2.4 m from the ground's present-day surface and yielded isolated 16th–20th-century finds, which probably came with the fill soil, as well as a total of 41 human remains (Fig. 1), mainly of Vilnius residents, except for 5 individuals buried in a single pit. Due to the burial circumstances and the discovered uniform buttons, these individuals should be associated with the Grande Armée's Second Artillery Regiment. All of the remains in this area were buried during the 19th – mid-20th century. The investigation also revealed cemetery structures destroyed during the Soviet period: part of the fence (Fig. 3) and the foundations of the almshouse or hospital and the SE chapel (Fig. 2). Clear signs of the cemetery's destruction were identified in its N part. In building the trade union hall, the earthwork destroyed the aforementioned fence and disturbed some burials. Interesting evidence of the disturbance of the cemetery's N part includes a badly damaged metal coffin containing an Imperial Russian naval officer's gilt sword (Fig. 4).

Dalia Vaičiūnienė,
Liudvikas Vasiliauskas

Tyrimai Vilniaus Antakalnio kapinėse

2022 m. spalį–2023 m. balandį Vilniaus senųjų kapinių, vadinamų Antakalnio kapinėmis, Karių kapų g. 11A teritorijos ŠR dalyje (UK 36243), buvo atlikti žvalgymai. UAB „Kamitra ir Ko" atliko projekto I etapo tvarkybos ir statybos darbus. Dvejose infiltracinių šulinių įrengimo vietose, 1,4 m gylyje buvo aptikti kapo duobių kontūrai. Vienoje infiltracinio šulinio įrengimo vietoje, 1,4 m gylyje aptikti žmogaus palaikai. Darbai buvo sustabdyti. 2022 m. lapkritį–gruodį detaliųjų tyrimų metu buvo ištirtos 3 perkasos (bendrai 156 m^2 plotas) (1 pav.). Tyrimų metu buvo atidengti 86 žmonių palaikai, 64 palaikai, trukdę atlikti rangos darbus, buvo iškelti. Kapų duobės fiksuotos vidutiniškai 50 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Mirusieji laidoti 3 lygmenimis.

1809 m. generalgubernatoriaus A. Rimskio-Korsakovo įsakymu dabartinėje Antakalnio kapinių teritorijoje įsteigta laikina karo ligoninė, kuriai buvo skirtas plotas (dabartinių kapinių V dalis) karo ligoninėje mirusiems laidoti. 1844 m. kapinių plotas padidintas, jose pradėta laidoti karius katalikus, protestantus ir stačiatikius. 1850 m. Vilniaus gubernijos valdyba į ŠR pusę skyrė sklypą antrosioms (vadinamoms Našlaičių) kapinėms, jose turėjo būti laidojami Šv. Jokūbo ligoninėje mirę ir neturtingi miesto ar apylinkių gyventojai. Manoma, kad beveik visa teritorija nuo miesto pusės buvo aptverta, bet Našlaičių kapinių teritorija liko neaptverta, buvo neaiškios jos ribos. Po Antrojo pasaulinio karo kapinės padalytos ir dalis liko už tvoros. Šioje kapinių dalyje 1956–1969 m. buvo laidojami kaliniai mirtininkai.